

Pohyb-Zvuk-Prostor 2013, festival intermediální a multimedialní tvorby

Gramofon žije

Sobota 30.11. 2013 od 16 hodin

Gottfrei, Opava, www.gottfrei.com

Pořadatel – Bludný kámen, www.bludnykamen.cz

Kurátor – Martin Klimeš

DJ, gramofonista, Djing, turntablismus zní mnohým uším jako atributy pevně spojené s klubovou taneční hudbou. Populární kultura je živena objevy, experimenty a vůbec celkovým duchem tvorby autentické, vážné. Postupně je formuje, přetavuje, až je zbaví všech hrotů, podrážděných vlastností, novosti i vizionářství a absorbuje je do svých struktur takovým způsobem, že jejich původní ideová východiska jsou téměř neidentifikovatelná. Navzdory převažujícímu povědomí o roli gramofonu v současné popkultuře, má tento svěbytný nástroj a jeho využití již své příběhy a dějiny.

Rumunský básník a spisovatel ovlivněný surrealismem a předjímající existencialismus Max Blecher (1909-1938), upoutaný několik posledních let svého krátkého života na lůžko, popisuje ve své próze Zjizvená srdce následující kratochvíli letních hostů sanatoria: „Postaví gramofony vedle sebe a pak je na dané znamení zároveň spustí..., deset gramofonů... s deseti různými deskami...“ A skutečně, náhle z těch deseti spuštěných gramofonů vyrazila nepředstavitelná kakofonie nejrozličnějších zvuků a řevu. Byla to divoká záplava tónů, neuspořádaná směsice hudby, jako by propukla dlouho připravovaná vzdušná katastrofa, ke které ovzduší tak dlouho pracovalo a teď ji zrodilo za doprovodu všeho toho řevu, křiku a třeskotu.“

Využitím gramofonu jako hudebního nástroje svého druhu se zabývalo několik vážnohudebních skladatelů již v meziválečné době. V roce 1939 použil dva gramofony, které proměnlivou rychlostí přehrávaly desky s testovacími zvuky různých frekvencí, legendární hudební revolucionář John Cage ve skladbě Imaginary Landscape No 1. Pokud se budeme dále brouzdat dějinami hudební avantgardy, nemusíme chodit příliš daleko. Český umělec mezinárodního renomé Milan Knížák v 60. letech minulého století přišel s ojedinělým konceptem Broken Music. A v letošním roce je to již neuvěřitelných 50 let od doby, kdy začal se zvukem gramofonových desek vůbec poprvé experimentovat. V textu Destruovaná hudba Milan Knížák píše: „V roce 1963-4 jsem zpomaleně nebo zrychleně přehrával gramofonové desky, tím měnil kvalitu skladby, tvořil vlastně skladbu jinou... V roce 1965 jsem začal desky destruovat: škrábat, probodávat, lámat. Jejich přehráváním vznikala zcela nová hudba. Nečekaná, drásající, útočná i humorná. Skladby trvající vteřinu a nebo téměř nekonečně dlouho (to když jehla uvízla v hlubokém vrypu a neustále přehrávala jedinou frázi). Rozvíjel jsem dále tento způsob. Začal jsem desky přelepovat, přemalovávat, spalovat ohněm, rozřezávat a slepovat části různých desek do sebe, atp., abych docílil co největší zvukové rozmanitosti.“ Na přelomu sedmé a osmé dekády o sobě dává vědět Američan švýcarského původu Christian Marclay, který toužil propojit světy Marcela Duchampa a performance s divokostí punku. Pověsil si gramofon „na popruh jako elektrickou kytaru a drsným scratchingem působil jako posedlý hendrixovský antidýdžej,“ popsal tuto polohu před časem Pavel Klusák...

V prvním desetiletí našeho století vystoupil v bývalém kostele sv. Václava v Opavě nenápadný chlapík nosící sebou několik přenosných gramofonů v koženkových obalech, které svým designem patří někde do 60. let. Rozehrával prostor kostela hudbou, která svou monumentalitou a velebností

dávala posluchačům duchovní zážitek. Valící se, opakující ale i proměňující, narůstající a náhle padající živoucí zvuková materie se dotýkala zjizvených stěn kostela a neobvykle souzněla s jeho magickým prostorem. Chlapík s vizáží účetního okresního komunálního podniku byl Phillip Jack, slavný turntablista z Liverpoolu. V Opavě opakovaně hrála skupina Birds Build Nests Underground obsluhujících až 6 gramofonů najednou. Na vernisáži výstavy Na houby / for John Cage, která se uskutečnila v loňském roce v Gottfrei, vystoupil Strotter Inst., švýcarský gramofonista. Výstavy se účastnil zvukovým objektem v podobě ze stropu šikmo visícího gramofonu přehrávajícího donekonečna destruovanou Schoenbergovu skladbu. Fotografie tohoto zvukového objektu je m.j. součástí festivalového plakátu. Vystoupení experimentujících gramofonistů v Opavě tímto stručným popisem ale jistě nekončí...

Recyklace hotových zvuků, rytmů a melodií je blízká metodám, které na přelomu 50. a 60. min. st. ve vizuální oblasti objevoval básník Jiří Kolář. Ten v té době rezignoval na tradiční psanou poezii a hledal nové významy v destruování nejrůznějších ikonických obrazových předloh a vytvářel tak nová díla odkazující jak ke svým předlohám, tak vyjevující novou krásu. Od konce 70. let min. st. vytváří své re-making papers a re-making books konceptuální umělec J.H. Kocman jako jisté dovršení, absolutizování interpretačních, recyklačních metod ve výtvarném umění. Podobně Martin Ježek, člen někdejších již výše zmíněných BBNU, živě přetváří nalezený filmový materiál, svým významem většinou velmi banální, aby zdůraznil využití a možnosti jazyka práce s filmovým pásem a jeho projekcí...

Objevení potenciality gramofonu jako autonomního hudebního nástroje se nevyčerpává jen interpretací hotového zvukového materiálu, ale je mnohem pestřejší. Recyklační postupy v turntablistu se často od výchozího materiálu jen odrazí k vlastní zvukové analýze, k původní tvorbě, která nás již nevede ke kontextuálnímu srovnávání, ale k poslechu zcela nového zvukového či hudebního tvaru. Neméně láková je také oblast využití zvukového omezení, zkreslení, šumů, praskotů a jiných „nedostatků“ přehrávání gramofonové desky nebo konstrukčních a mechanických vlastností gramofonu, jak to objevně a velmi působivě realizuje např. Strotter Inst.

Již několik desetiletí je hra na gramofon, jeho zvukové možnosti, výraz a vizuální estetika, kterou hra na něj přináší, součástí soudobé progresivní hudební a zvukové scény. Festival Pohyb Zvuk Prostor si v letošním roce klade za úkol provést své návštěvníky její cestou, připomenout historii, ukázat současnost i nakouknout do budoucnosti. Gramofon žije.

Martin Klimeš, Petr Ferenc

Podrobnosti o jednotlivých vystupujících jsou uvedeny v programu nebo na www.bludnykamen.cz

Program:

Tirips

Beat Diary by Julian Sartorius

Julian Sartorius, Dieb13, Meienberg, Strotter Inst.

Franz Hautzinger & Dieb 13

Claus Van Bebber & Ignaz Schick

Milan Knížák & Phaerentz & Opening Performance Orchestra